

КРАТКА ИСТОРИЯ

КАТЕДРА "ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ НА АРХИТЕКТУРАТА", АФ

НАЧАЛОТО – (1943 – 1950)

Катедра "История и теория на архитектурата" започва постепенно да се формира още от есента на 1943 година. По това време обучението на първия випуск по архитектура се провежда в рамките на Строително – архитектурния факултет на Висшето техническо училище (1942 – 1945). Първият преподавател – представител на катедрата е директорът на археологическия музей проф. Димитър Димитров, академик, който води лекциите по *История на изкуството* (от 1943 до 1946 г.). През следващите години към преподавателския състав са привлечени изтъкнати учени като доц. Сава Бобчев, кан (*История на Стария свят и Средновековието*), доц. арх. Владимир Хашнов (*Стилознание*), проф. арх. Иван Попов (*Стилознание*), арх. Иван Костакиев (*Въведение в архитектурата или Стилознание*), проф. арх. Милко Бичев (*История на българската архитектура, Ренесанс и История на архитектурата на Новото време*), проф. арх. Александър Обретенов, член-коресподент на БАН, проф. д-р Никола Мавродинов, член-коресподент на БАН (*История на изкуството*).

ПЪРВИТЕ СЪПКИ – (1951 – 1979)

От 1951 г. катедра "История и теория на архитектурата" започва да се развива като самостоятелно звено на Архитектурния факултет към Държавната политехника. Неин ръководител е проф. арх. Милко Бичев. Преподаваните дисциплини са едни от най-обичаните от студентите. Катедрата продължава да въвежда младите хора в архитектурното проектиране и при новосъздалия се институт – ИСИ (1953-1964), да ги учи да си служат за първи път с линеал, да ги запознава с фундаментални знания по история на архитектурата.

Към състава на катедрата се присъединяват още проф. д-р арх. Петър Карасимеонов, доц. арх. Димитър Василев, проф. арх. Пейо Бербенлиев, проф. арх. Мила Иванова, проф. арх. Георги Папагалов.

От 1964 г. ръководител на катедрата е проф. Иван Попов, а след неговото избиране за заместник-ректор на ВИСИ (1963 - 1977) през 1967, длъжността се заема от проф. Пейо Бербенлиев. Постепенно се присъединяват нови преподаватели, които покриват както въвеждащите и теоретичните, така и практическите дисциплини – ас. арх. Верка Казакова, ас. арх. Стефан Беязов, доц. арх. Тодор Данов, кан, гл. ас. арх. Паисий Стоилов, гл. ас. арх. Павел Попов, ас. арх. Жасмина Писарева, доц. д-р арх. Марта Петрова.

НОВИ НАПРАВЛЕНИЯ – (1980 – 2000)

С преименуването на института във ВИСИ (1977 – 1992), в началото на 80-те години, катедра "История и теория на архитектурата" прави крачка напред с

въвеждането на ново образователно направление – *Опазване на архитектурното наследство*. С това новаторско за времето си мислене в европейски мащаб, университетът се превръща в единственото висше учебно заведение в България, подготвящо специалисти в тази област. За това съществен принос има проф. Пейо Бербенлиев, който като директор на Националния институт за паметници на културата (1963-1973) и заместник председател на Комитета за култура (1973, днес Министерство на културата), посвещава значителна част от творческия си път на опазването на културното наследство и връзката му със съвременния живот. По-късно, за ръководител на Катедрата е избран проф. Георги Папагалов (от 1984 г.).

През 1980 катедрата привлича проф. Тодор Кръстев, за да сложи началото на новото направление, което стартира с трима дипломирани специализанти, за да достигне по-късно до 20-30 специализанти V курс, със значително разширен кръг от теоритични и проектантски дисциплини. В този период дисциплината Опазване на архитектурното наследство влиза в учебния план и на студентите III курс архитектура. Започва тясното сътрудничество на катедрата със специалистите от НИПК, с местни власти, АИМ при БАН, регионални и местни музеи, БНК на ИКОМОС, университети и др. Работата на студентите е директно свързана с реални обекти в пряка връзка със сключени договори за сътрудничество с местни власти. Така, от звено, насочено към фундаментните дисциплини, катедра "История и теория на архитектурата" продължава своето развитие и в областта на архитектурното творчество в културно-историческа среда. Присъединяват се нови преподаватели, ангажирани и с това направление: доц. д-р арх. Георги Станишев, гл. ас. арх. Владимир Михов, гл. ас. д-р арх. Тодор Цигов, гл. ас. арх. Лилян Делевски, гл. ас. арх. Емил Йорданов, гл. ас. д-р арх. Йорданка Кандулкова. Привличат се като хонорувани преподаватели изтъкнати специалисти по опазване на архитектурното наследство.

По това време, заместник декан по учебната част на АФ е доц. д-р арх. Марта Петрова (1994 – 2000). През 1998 година, гл. ас. д-р арх. Йорданка Кандулкова (първият редовен преподавател по дисциплината), установява нов лекционен курс по *Реставрация на архитектурни паметници*, както и упражнения водени от редовни преподаватели към Катедрата.

СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ – (от 2000)

Започнала дейността си с един единствен преподавател, в зората на 21 век, катедра "История и теория на архитектурата" наброява вече десет члена. Към нея се присъединяват много млади хора – докторанти, хонорувани и редовни преподаватели. От 2000 до 2005 г. ръководител на катедрата е проф. арх. Тодор Кръстев, д. а. н., а от 2005 г. – доц. д-р арх. Георги Станишев.

Поради засиления интерес към катедрата, променянето на методите за преподаване, еволюцията на тенденциите при опазването на наследството в световен и европейски мащаб, катедрата предприема редица действия, в стремежа си да отговори на съвременните тенденции.

Освен с традиционните партньори от НИНКН, търсейки все по-голямо приближаване на учебния процес с реалната практика, катедрата осъществява контакти с други специализирани университети, регионални и местни музеи, местни

власти и неправителствени организации. Катедрата продължава да работи в тясно сътрудничество с Българския национален комитет на ИКОМОС, започва сътрудничество със специалността "Реставрация" при Националната художествена академия, с Института по фолклор при БАН. Специализанти от катедрата провеждат стажове в чужбина по линия на международни програми.

Важно направление в дейността на катедрата е участието в национални и международни проекти. В периода след 2000 г., по инициатива и под ръководството на проф. Тодор Кръстев, преподаватели и специализанти от катедрата участват в следните проекти: *"Национални културни маршрути"* и *"Културни маршрути на Югоизточна Европа"* (2000) – последния в рамките на мрежа от експерти на Югоизточна Европа; *Нови технологии при обучението, опазването и популяризирането на културното наследство* (2004), с подкрепата на Фонда на Британския съвет за културното и природното наследство на Югоизточна Европа и Британски съвет, България; Мултимедийната изложба *"Наследството на Югоизточна Европа"*, организирана по време на Регионалния форум *"Културни коридори на Югоизточна Европа"* (Варна, 2005); мултимедийните продукти www.otkrivam.bg и www.seecorridors.bg (2006); научно-изследователския проект *"Културно наследство: образование-наука-опазване-интегрирани в туризма" (HERITAGE: ESPRIT)*, селектиран в конкурс на МОН и разработван в партньорство с НХА, БНК на ИКОМОС и Асоциация за културен туризъм.

Резултатите от проекта *Нови технологии при обучението, опазването и популяризирането на културното наследство* носят едно особено ценно достижение за катедрата: създаването на *Мултимедийна лаборатория за опазване на културно и природно наследство*. Лабораторията е официално открита през месец март 2005 година и веднага стартират серия от дейности свързани с активното ѝ използване и интегриране, не само в пряката учебна дейност, но и в мероприятия с национално и регионално значение. Чрез създаването на Мултимедийната лаборатория, катедрата получава съвременна инфраструктура за развитие на обучението в областта на културното наследство. Освен традиционните лекции и семинари по дисциплини свързани с *История на архитектурата* и *Опазване на архитектурното наследство*, тук се провеждат и специализирани курсове за обучение по компютърна графика, моделиране и визуализация. В тях студентите усвояват най-новите възможности на компютърните технологии и същевременно повишават своята чувствителност и формират ново отношение към богатото културно наследство на България. Лабораторията се превърна и в естествената среда за провеждане на основните лекционни курсове и семинари свързани със специализираното преддипломно обучение към катедра "Теория и история на архитектурата", както и за активна работа и обсъждане на разработваните дипломни проекти в тази област. С разработваните в Лабораторията проекти, катедрата се стреми към сътрудничество и съвместна дейност със специалисти от други катедри, факултети и институти с оглед интегриране на комплексни познания за целите на опазване и устойчиво съвременно използване на културното наследство.

През последните години (от 2003), катедра "История и теория на архитектурата" е в процес на изнасяне на проблематиката извън рамките на специалността Архитектура към студентите по Урбанизъм (*История на архитектурата* и

Културно наследство) и по Геодезия (*Оценка на недвижими паметници на културата*). Така, специфичната проблематика, свързана с наследените следи достига по-широк кръг от бъдещи специалисти.

Наред с проблематиката на културното наследство, катедрата се обръща и към последните достижения на съвременната архитектура. Доц. д-р арх. Георги Станишев (от 2005) е инициатор на посещения на водещи световни архитектурни бюро в университета. Те стартираха с лекцията на Dr Patrick Schumacher, директор на архитектурното бюро и съдружник на Zaha Hadid в рамките на европейските архитектурни седмици в България, 2007.

В този период, към катедрата има повишен интерес на кандидати за докторанти. Те работят по актуални теми и участват активно в учебния процес.

Днес катедрата води лекционни курсове и упражнения по дисциплините: *Основи на архитектурното проектиране, Изобразителни средства в архитектурното проектиране, История на античната и средновековната архитектура, История на архитектурата XV-XVIII в., История на българската архитектура, История на архитектурата XIX-XX в., Опазване на архитектурното наследство, Теория на архитектурата, Съвременни архитектурни явления*. Наред с това, катедрата предлага на своите специализанти с профил *Опазване на архитектурното наследство* – програма от лекции, упражнения и практически занятия, включваща *Опазване на архитектурното наследство, Архитектура и исторически контекст, Реставрация на архитектурни паметници, Сгради в селища с културно наследство, Опазване на исторически селища и територии*. Всички преподаватели водят и дипломно проектиране. Катедрата развива и значителна следдипломна дейност под формата на следдипломни квалификации и докторантски програми.

ПРАКТИКИ И СПЕЦИАЛИЗАЦИИ

Катедрата има дългогодишен опит при провеждането на редица учебни практики: *Основи на архитектурното проектиране, История на архитектурата и Опазване на архитектурното наследство*. Наред с това, години наред учебните занятия в специализирания курс за преддипломанти са свързани с редовни познавателни пътувания до разработванети територии и обекти на културното наследство. При организиране на тези пътувания и стажове се търси максимално приближаване на работата до добрите европейски практики на водещите университети.

През януари 2006 година, арх. Павел Попов иницира и изготви Фотоизложба – учебни практики. Наситена с много образи, изложбата представи една ретроспекция на учебните пътувания на студенти и преподаватели в България от 1965 година насам. Изявена бе необходимостта от пътувания, които не само сплотяват студентите и ги превръщат в екип, но на които те сами разкриват ценностите на България, учат се да ги уважават и опазват.

По инициатива на ст. ас. арх. Велина Панджарова и с подкрепата на гл. ас. д-р арх. Йорданка Кандулкова, гл. ас. арх. Лилян Делевски и ас. арх. Доника Георгиева, от 2005 година, част от студентите от втори курс участват в провеждането на практиката по *История на архитектурата* извън пределите на България. Опитът

доказва колко ценни са за студентите подобни практики. Те създават у тях чувствителност и отговорност към заобикалящата ни среда, неусетно студентите изграждат едно ново по-зряло мислене и формират комплексни знания и опит в най-различни аспекти.

По време на тези практики в чужбина, студентите придобиват умения да анализират средата, прилагайки теоретичните познания от лекционните курсове. Досегът на живо с обекти от различни епохи им дава възможност по-пълно и по-цялостно да разберат еволюцията и логиката на човешкото развитие в най-разнообразни сфери: история, архитектура, строителство, изкуство, религия, традиции. Още накрая на втората година от своето следване, студентите осъзнават ролята на наследените следи днес. По време на практиките, те разкриват съвременните методи за използване, изява и интерпретация на културното наследство. Придобиват впечатления в областта на изграждането на нови сгради в историческа среда и паралелно с това се запознават и с творбите на водещи съвременни архитекти в световен мащаб.

Учебните пътувания включват изготвянето на изследователски продукти по зададени теми - снимки, чертежи, скици, анализи – които дават информация с която не бихме могли да разполагаме по друг начин, освен да я придобием сами. Така университетът започва да придобива, съхранява и анализира собствена информация за обекти извън пределите на страната. Наред с практическите задачи, всяка година студентите организират публична презентация, която подготвят и изнасят сами. На нея разказват за протичането на учебната практика и в същото време придобиват практически опит за презентации и защиты пред специализирана аудитория .

Катедрата запознава студентите с най-добрите практики в Европа и света и чрез осигуряване на редица специализирани стажове в чужбина, в сътрудничество с Международен отдел, катедра "Градоустройство", ИКОМОС/България и партниращи фондации и университети:

- едномесечни специализации – включващи както студентски, така и преподавателски обмен – по международната програма CEEPUS в университетите в Грац (Австрия), Любляна (Словения), Загреб (Хърватска), Братислава (Словакия) и Будапеща (Унгария). Програмата действа от 1995 – 2002, като за този период УАСГ приема 53 студенти и 9 преподаватели и изпраща 36 студенти и 7 преподаватели;
- ежегодни девет стипендии за летни специализирани стажове по консервация към фондации LA SABRANENQUE – Франция (80 студента) и NAVAPALOS – Испания (около 50 студента), в сътрудничество с ИКОМОС/България (1998 – 2006);
- Участие в академичната програма TEMPUS;
- участие в международни студентски семинари към фондация ROMUALDO DEL BIANCO – Италия в сътрудничество с катедра "Градоустройство" (от 2000);
- обмен на специализанти по програма SOCRATES ERASMUS;
- обмен на млади архитекти под формата на четиримесечни стажове за следдипломна квалификация САЩ – България по международна програма на ICOMOS/USA (2000 – 2006);
- специализирани стажове по реставрация в сътрудничество с БНК на ИКОМОС, висшите художествени училища (НХА) и университетите в Пловдив и Велико

Търново, които предлагат реална работа с водещите проектантите по обекти на културното наследство – проект за българо-японска помощ, Пловдив (2006);

СТИПЕНДИИ И НАГРАДИ

Катедра "История и теория на архитектурата" стимулира младите специализанти и бъдещи архитекти и поощрява тяхното творчество с различни стипендии и награди:

- в сътрудничество с ИКОМОС/България ежегодно се присъжда награда на млад специалист или за дипломен проект към катедрата за работа в областта на опазването на културното наследство;
- ежегодно, катедрата присъжда наградата на фондация "Яков Чернихов" на млад архитект за достижения в областта на концептуалната архитектура, по инициатива на доц. д-р арх. Георги Станишев (вицепрезидент на международната фондация от 1989);
- от 2005 година, катедрата присъжда на свои дипломанти стипендия на името на проф. арх. Пейо Бербенлиев, учредена от проф. д.т.н. инж. Веселин Венков, за постигнати високи резултати в курса на обучение по специалността *Опазване на архитектурното наследство*;
- от 2006 година, дипломанти към катедрата участват в международно виртуално изложение под патронажа на фондация ROMUALDO DEL BIANCO (Италия) за най-добри дипломни работи и печелят престижни награди;

Специализанти към катедрата са носители на много престижни награди със своите дипломни проекти, сред които: няколкократно Големата награда на САБ, награди на дружеството на САБ при УАСГ, награди на ИКОМОС/България, голяма награда на София, награда на името на арх. Димитър Богданов, награди на фондация ROMUALDO DEL BIANCO (Италия) и други.

ТВОРЧЕСКИ ЛИЧНОСТИ

Катедра "История и теория на архитектурата" се гордее с изтъкнатите личности – преподаватели към нея, които със своята дейност допринасят за издигане, не само на авторитета на катедрата и на архитектурното образование, но и на имиджа на страната ни.

Изтъкнати преподаватели в катедрата са автори на редица учебници, учебни пособия, изследователски трудове и книги. Много от тях и до днес са настолни книги за всеки студент и преподавател по архитектура. Нека споменем само:

- "История на архитектурата на стария свят", книги I и II и "История на архитектурата на средните векове" на проф. Сава Бобчев;
- "История на архитектурата" на доц. Димитър Василев;
- "Византийска архитектура" на проф. Никола Мавродинов;
- "Класически архитектурни форми" на проф. Иван Попов и на проф. Мила Иванова;
- "Форма и композиция на античната архитектура", книги I, II и III и "Форма и композиция в средновековната архитектура" на проф. Мила Иванова;

- “Италиански дворци през Ренесанса. Основни фази на фасадната композиция”, “Архитектурата на Ренесанса в Италия и другите западноевропейски страни”, “Български барок”, “Архитектурата на Новото време – XVII и XVIIIв.” На проф. Милко Бичев;
- “Кратка история на българската архитектура” с участието на проф. чл. кор. на БАН Димитър Димитров;
- “Архитектурното наследство по българските земи” на проф. Пейо Бербенлиев;
- “Пропорции в българската архитектура”, “Въведение в архитектурното проектиране” на проф. Иван Попов;
- “Композиция и изобразителни средства в архитектурната перспектива” на доц. Тодор Данов;
- “История на съвременната архитектура” на проф. Георги Папагалов;
- “Архитектурното творчество” на проф. Тодор Кръстев

И днес, преподавателите от катедрата продължават да създават учебни пособия и книги. Пример за това е излязлата през 2007 година книга на арх. Павел Попов “Композицията като абстракция”. Наред с тези издания, нека не забравяме и множеството научни изследвания и трудове на всички преподаватели от катедрата, много от които преведени на чужди езици с принос не само към същността и проблемите на българската архитектура и изкуство, но и към европейските. Членове на катедрата заемат през годините редакционни постове и водят рубрики в едни от водещите архитектурни списания, не само у нас, но и у чужбина: сп. Архитектура, сп. Аспекти, международно сп. Архитектура и общество, сп. World Concept (Лондон) и други.

Членове на катедрата са изявени и признати проектанти, носители на многобройни ордени и награди в областта на архитектурата. Водещи преподаватели получават покани за лектори и участници в комисии в други национални и чужди университети, организации и архитектурни музеи, участват в престижни международни журита, ангажирани са като експерти към редица европейски и световни организации – ЮНЕСКО, ИКОМОС, Съвета на Европа, Европейски съюз. Преподаватели от катедрата развиват активна обществена дейност и заемат ключови позиции в управлението на дейностите по опазване на наследството (в НИПК, МК, ИКОМОС/България). Членове на катедрата са личности с национално и международно признание в областта на историята и теорията на архитектурата, на опазването, популяризирането и съвременното използване на културното наследство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В стремежа си да осигури на студентите, специализантите и докторантите комплексни знания и умения, във връзка със съвременните методи за обучение, катедра “История и теория на архитектурата” постепенно се развива от катедра поставяща фундамента в архитектурното образование, в такава, която генерира значителен творчески потенциал. Чрез учебния процес – лекционните курсове, практическите занятия, стажовете и специализации, катедрата осъществява мост между най-древните и най-съвременните архитектурни практики и стимулира съвместната работа между утвърдени специалисти и бъдещото поколение млади архитекти.